

Indrukwekkend (uit)zicht benadrukt status

Een grootse *entree*

Dag van het Kasteel 2017 biedt een uitgelezen kans om de rijke historie van buitenhuizen en kastelen te ontdekken. Maar voordat u over de drempel stapt, is het de moeite waard om nog even om u heen te kijken. Een buitenhuis is geen reguliere woning met een voordeur en een tochtal. De overgang van binnen naar buiten (en omgekeerd) is vaak zorgvuldig gecomponeerd. De blik van de bezoeker wordt bewust gestuurd door zichtlijnen en routes die eeuwen geleden zijn uitgestippeld.

Vier voorbeelden.

Tekst Maarten van Schijndel

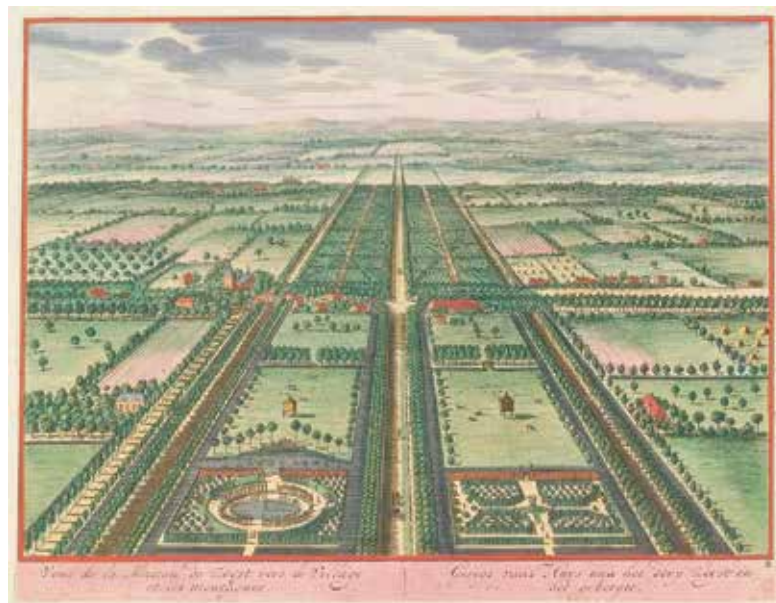
De brug van Kasteel Amerongen is verhoogd met een trappartij, hierdoor lijkt het alsof het huis op een podium staat.

Omstreeks 1500 werden in Italië voor het eerst de regels van het perspectief toegepast op landschapsarchitectuur. Deze techniek, die zorgt voor dieptewerking, versterkte bij aankomst het zicht op het huis. Andersom kon hiermee ook het landschap, gezien *vanuit* het huis, als levend decor bij het huis betrokken worden.

Een beroemd voorbeeld hiervan is het jachtslot van koning Louis XIV, Versailles. Niet alleen werd het rigoureuus vergroot tot paleis, de totale omgeving ging op de schop. Langs een gigantisch assenstelsel kwamen waterpartijen, tuinen en bosschages in geometrische vormen. Die geometrische vormtaal en symmetrie vormden een belangrijke component. Het staat symbool voor de 'ontdekking' uit de Renaissance dat de mens met behulp van de rede zelfs de grillige natuur kon bedwingen. Dit was uiteraard niet genoeg voor koning Louis XIV. Het assenstelsel van Versailles was zo langgerekt dat visueel zelfs de horizon in het domein van de Zonnekoning viel.

Zicht op Slot Zeist

De invloed van Versailles is terug te vinden in Slot Zeist. Een kleinzoon van Prins Maurits, Willem Adriaan van Nassau-Odijk,

Deze oude gravure toont de imposante tuinen van Slot Zeist.

vatte in 1677 het ambitieuze plan op om in de ambachtsheerlijkheid Zeist en Driebergen een vorstelijk kasteel te bouwen. Uiteindelijk zou op een terrein van 318 hectare een

Slot Zeist. Het hekwerk creëert dieptewerking en stuurt het oog automatisch naar de ingang. (Foto Albert Speelman)

geheel nieuw landschap ontworpen worden met een kaarsrechte as van vijf kilometer als basis. Een deel daarvan is nu de Slotlaan. De kruising tussen de Verlengde Slotlaan en de Krakelingenweg is inmiddels een non-descripte rotonde. Maar ooit stond hier een obelisk die de grens markeerde en zichtbaar was vanaf de ingang van het slot. De beplanting van de hoofdas bestond uit bomen zonder onderbegroeiing, voor een onbelemmerd en vrij zicht. In 1681 werd begonnen met de bouw van het slot. Het centraal hoofdgebouw heeft een voorplein en twee zijvleugels aan weerszijden, waardoor ze het plein 'omarmen'. Dankzij dit ruime voorplein, afgesloten door een hek en bereikbaar met een brug over de slotgracht, ontstaat perspectiefwerking, waardoor het hoofdgebouw optisch nog verder oprijst. De ingang krijgt daarbij extra nadruk door een royale trappartij, een natuurstenen omlijsting van pilasters en

De vorstelijke entree begint kilometers ver en eindigt pas in de hal

een bekroning in de vorm van een fronton. Door de ingang in het midden van het gebouw te plaatsen, wordt het net als de obelisk een centraal zichtpunt op de langgerekte as. Tot slot zorgt het hekwerk voor hetzelfde effect als de coulissen in een theater. Het creëert dieptewerking en stuurt het oog automatisch naar de ingang.

Zichtas doorgezekt

Eenmaal binnen, houdt het visuele spel van zichtlijnen niet op. De grote ontvangsthall bevindt zich op de *belle etage*, traditioneel de belangrijkste verdieping. Direct achter de voordeur is een nieuwe zichtas. Dit keer kan er dwars door het slot worden gekeken, omdat alle vertrekken aaneen zijn geschakeld met de deuren in elkaars verlengde. Dit *enfilade* rangschikken was populair in de Franse paleisarchitectuur. Alle vertrekken op de as kijken uit op het voorplein, dat hierdoor bij het interieur is betrokken. Langs de as zijn ook de pronkstukken van Slot Zeist gesitueerd: het rijk gedecoreerde trappenhuis en de Grote Zaal, beide ontworpen door de Franse hugenoot Daniël Marot die goed bekend was met de stijl van Louis XIV. Het trappenhuis had in zijn tijd al een ongekende monumentale positie, want het was direct ontleend van *l'Escaliers des Ambassadeurs* van Versailles, hier vertaald als staatsietrap. De wanden zijn gestuukt en versierd met fraaie schilderijen in *trompe l'oeuil*, die de illusie oproepen van rijke materialen, levensechte vazen, bloemen en *guirlandes* (slingers). In latere eeuwen is het grootste deel van het terrein verkocht

De staatsietrap van Slot Zeist is versierd met fraaie schilderijen. (Foto RCE)

en de geometrisch geordende tuin vervangen door een veel kleinere tuin in Engelse landschapsstijl. De hoofdas met de zichtlijnen zijn bewaard gebleven. Dit is belangrijk, want deze vormen de basis van een vorstelijk entree dat kilometers ver begint en pas eindigt in de entreehal tussen Grote Zaal en staatsietrap.

De staatsietrap van Kasteel Breda

Ook Kasteel Breda had vroeger een staatsietrap. Het is een beproefd middel om de toegangsrouten te vertragen, wat de gelegenheid biedt om de omgeving te presenteren. In Breda bevond de staatsietrap zich aan de buitenzijde.

Het kasteel kende vele gedaantes, maar in deze context is de zestiende-eeuwse bouwfase van Hendrik III van belang. Hij besloot op de plek van het oude kasteel een paleis te bouwen naar voorbeeld van de Italiaanse hofarchitectuur. De vier vleugels omsloten samen een rechthoekige binnenplaats met zuilengalerij. In tegenstelling tot Slot Zeist met het weidse uitzicht, had Kasteel Breda dus een zeer besloten karakter. Gewoon volk kwam niet verder dan de slotgracht en de buitenpoort. Aan de westzijde bevond zich de Ridderzaal, een omvangrijke

Hoe meer treden de gastheer afdaalde, hoe belangrijker de gast

hal, twee verdiepingen hoog met een houten tongewelf. Daaronder zat een tweede zaal met rijen colonnades om het gewicht van de Ridderzaal te dragen. Beide zalen waren bereikbaar via de imposante staatsietrap met dubbele opgang. De trap speelde een symbolische rol in de uitstraling van het

gebouw en het ontvangstritueel, naar Italiaanse hofregels: hoe meer treden de gastheer afdaalde om zijn gasten te begroeten, hoe belangrijker de gast.

De twee opgangen zorgden ervoor dat de adel en geestelijkheid niet *achter* elkaar hoefden te lopen, aangezien wereldlijke en geestelijke macht gelijkwaardig waren. Hoewel de staatsietrap aan het einde van de negentiende eeuw werd gesloopt en het kasteel verschillende keren is verbouwd, is de sfeer van de Italiaanse Renaissance en de hofcultuur nog altijd herkenbaar.

Kasteel Amerongen

Bij de toegang tot Kasteel Amerongen speelde de route en het zicht ook een belangrijke rol. De route verliep via bruggen, poorten en rechthoekige eilanden. Het eerste eiland is ommuurd met een poort en een toegangsbrug. Hierdoor kreeg Amerongen net als Kasteel Breda een besloten karakter. Vanaf het tweede eiland is het zicht op het kasteel juist optimaal. Doordat de brug naar de *belle etage* van het kasteel is verhoogd met een trappartij, lijkt het alsof het huis op een podium staat. Het lage muurtje aan weerszijden van de trap versterkt dit effect. Deze zichtlijn stopt niet bij de voordeur, maar loopt door de ontvangsthal naar de centrale Grote Zaal. Om de symmetrie te

Voor een voorname uitstraling werd de ontvangsthal van Kasteel Amerongen voorzien van een dubbele trap. (Foto A.J. van der Wal, RCE)

*Kasteel Breda had een zeer besloten karakter. Gewoon volk kwam niet verder dan de slotgracht en de buitenpoort.
(Foto Albert Spielman)*

De route naar Kasteel Amerongen verliep via bruggen, poorten en rechthoekige eilanden. (Foto Albert Spielman)

Vertraging biedt gelegenheid om de omgeving te presenteren

bewaren, is de ontvangsthuis voorzien van een dubbele trap. Dit gaf een voorname uitstraling, dat nog eens werd versterkt door de fraai beschilderde plafonds en portretten van voorouders.

Landgoed Singraven

Tot slot landgoed Singraven in Denekamp, schitterend gesitueerd in een rivierbocht van de Dinkel, waardoor bezoekers het landgoed altijd vanaf dezelfde kant benaderen. Ook hier loopt een as vanaf, in dit geval, de huidige Ootmarsumsestraat naar het huis, onderbroken door hekwerken die de route vertragen en tegelijkertijd een doorkijkje geven. Net als de andere kastelen heeft Singraven een 'voorplein' in de vorm van een grasperk voor een onbelemmerd zicht langs de hoofdas. De oprijlaan cirkelt vervolgens om het grasperk heen, wat de route eveneens vertraagt en de gelegenheid biedt het landgoed vanuit meerdere kanten te aanschouwen. ■

Kom naar Dag van het Kasteel!

Ieder jaar op tweede pinksterdag (dit jaar 5 juni 2017) organiseert de Nederlandse Kastelenstichting (NKS), Kenniscentrum voor Kasteel en Buitenplaats 'Dag van het Kasteel'. Op deze dag openen meer dan honderd bijzondere kastelen en buitenplaatsen hun deuren. Er is van alles te beleven. Van interessante rondleidingen tot tentoonstellingen en living history evenementen. Het thema van deze tiende editie is Rondom Kasteel en Buitenplaats. Want een kasteel of buitenplaats is niet alleen een gebouw, ook de tuinen, landerijen, bossen en soms zelfs de kerk maakten er onderdeel van uit.

Bekijk alle deelnemers en hun programma's op www.dagvanhetkasteel.nl

De oprijlaan van landgoed Singraven cirkelt om het grasperk heen. Dit vertraagt de route en biedt de gelegenheid om het landgoed vanuit meerdere kanten te aanschouwen. (Foto Albert Speelman)

